संस्कृत

क्र.नं. ५२

धर्मशास्त्र

६७८ प्रा १९५

सर्वप्रायश्चित्त प्रयोग:

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

श्रीगणेशायनमः॥अथसर्वप्रायश्चित्तप्रयोगः॥शुभादिवसेपर्षदंपरिकल्पकृतस्नानकृत्तवासाअनशा
नस्त्रिवारंपर्षदंप्रदक्षिणीकृत्यसमस्तसंपादितिश्लोकचतुष्टयंपठन्साष्टांगंप्रणमेत् पर्षल्लक्षणमाहयाज्ञ
वल्क्यः चत्वारोवेदधर्मज्ञाःपर्षत्त्रैविद्यमेववा साब्रूतेयमधर्मस्यादेकोवाध्यात्मवित्तमइति ततःसभ्यैः
किंतेकार्यमितिपृष्टउत्थायगोवृषनिष्क्रयद्रव्यंपर्षदग्रेनिधायकरद्वयंसंपुटीकृत्यतिष्ठन्वदेत्॥ममामुकगो
त्रोत्पन्नस्यामुकशर्मणःसपत्नीकस्यजन्मप्रभृ[illegible]यावत्ज्ञानाज्ञानकामाकामसकृदसकृत्कायिक
वाचिकमानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ता[illegible]तापतितसकलपातकातिपातकोपपातकलघु
पातकसंकलीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणंजाति[illegible]प्रकीर्णकपातकानांमध्येसंभावितपातकानांनिरासा
र्थं तथाचसत्याधानाधिकारेतद्दिनमारभ्यामुकदि[illegible]नाहिताग्नितजनितदोषनिबर्हणार्थंचानुग्रहंकृत्वाप्रा
यश्चित्तमुपदिशंतुभवंतइति ततस्तान्प्रार्थयेत् सर्वधर्मविवेक्तारोगोप्तारःसकलाद्विजाः ममदेहस्यसंशुद्धिंकुर्व
तुद्विजसत्तमाः मयाकृतंमहाघोरंज्ञातमज्ञातकिल्बिषं॥प्रसादःक्रियतांमह्यंशुभानुज्ञांप्रयच्छथ पूज्यैःकृतःप
वित्रोहंभवेयंद्विजसत्तमैः॥इतिमामनुग्रहंतुभवंतः इत्युक्त्वापुनःसाष्टांगंप्रणमेत् ततस्तैस्तथेत्युक्तेउत्थाय

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai — Joint project of the

२ १ सरस्वतिपूजनं १

३ यजमानःप्रवरोच्चार्य अनुवादकप्रवरोच्चार्य
अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय अनुवादकं त्वां वृणे इति वृत्वा १

सं॰प्रा॰ १ निबंधेपूजनंसभ्यपूजनंचकृत्वानिबंधपूजांगत्वेनकिंचिद्द्रव्यंनिबंधाग्रेस्थापयित्वाअनुवादकपूजनंकृत्वातस्मैदक्षि
णांदत्वाकृतांजलिपुटस्तिष्ठेत् ततःसभ्यास्तस्यपापानुरोधेनयथाशास्त्रंप्रायश्चित्तंसर्वसभ्यसंमतंअमु
क प्राजापत्यात्मकंनिश्चित्यानुवादकंश्रावयेयुः॥ ततोनुवादकः॥प्रायश्चित्तिनेसभ्योपदिष्टंप्रायश्चित्तमुपदि
शति अमुकगोत्रोत्पन्नस्यामुकशर्मणः सपत्नीकस्य तव जन्मप्रभृत्यद्ययावत् ज्ञानाज्ञानकामाकामसकृ
दसकृत्कायिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकातिपातकोपपा
तकलघुपातकसंकलीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकरणप्रकीर्णकपातकानांमध्येसंभावितपात
कानांनिरासनार्थंतथाग्न्याधानाधिकारदिवसप्रभृतिनिश्चिताधानादिन पर्यंतंअनाहिताग्निताजनि
तदोषनिबर्हणार्थंअमुकप्राजापत्यात्मकंप्रायश्चित्तंसभ्यैरुपदिष्टंतेनप्रा च्योदीच्यांगसहितेनाचीर्णेनतवशु
द्धिर्भविष्यति तेनत्वंकृतार्थोभविष्यसिइत्युपदिशेदनुवादकः॥त तोनिवेदितप्रायश्चित्तंॐमित्यंगीकुर्यात् ॥ श्रीगजानन
एवं त्रिरुपदिष्टोत्रिरंगीकुर्यात्॥ततःपर्षदंप्रणिपत्यविसर्जयेत्॥तस्मि न्दिनेउपवासः॥इतिप्रायश्चित्तोपदेशः॥ १
ततःकस्यांचिद्रिक्तायांतिथौकृतमाध्यान्हिकःदंतधावनकाष्ठंमृद्दूर्वाभस्मपंचगव्यद्रव्यंकुशान्गांआज्यंसमि

2A

धः वाससी पलाशपर्णानि पालाशादिपात्रं बिल्वकुंभाद्युपस्करद्रव्याणि एतान्प्राच्योदीच्यांगसंभारान्संभृत्य सायान्हे ग्रामाद्बहि
र्गंगादितीर्थसमीपं गत्वा शुचिर्भूत्वा दर्भे वासीनो दर्भान्धारयमाणः पत्न्यासह प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य मम अमु
कगोत्रोत्पन्नस्य अमुकशर्मणः सपत्नीकस्य जन्मप्रभृत्येतद्दिवसपर्यंतं ज्ञानाज्ञानकामाकामसकृदसकृत्कृतकायिकवाचिक०
जातिभ्रंशकरणप्रकीर्णकपातकानां मध्ये संभावित[illegible]पातकानां निरासार्थं तथा [illegible] साधानाभिकोस्य दहनमारभ्या
मुकदिन पर्यंतं अनाहिताग्निताजनितदोषनिबर्हण[illegible]र्थं चातु[illegible]हं कृत्वा प्रायश्चित्तमुपदिष्टं तु भवंतः इति ततस्ता
न्प्रार्थयेत् अग्न्याधानाविकारदिवसप्रभृत्यनिश्चित[illegible]पर्यंतं अनाहिताग्नि ताजनितदोषनिबर्हणार्थं सभ्यो
पदिष्टं अमुक अमुकप्राजापत्यात्मकप्रायश्चित्तममुक[illegible]म्नायेन प्राच्योदीच्यांगसहितं आचरिष्ये ॥ इतिसं
कल्प्य तत्रप्रत्याम्नायकल्पनं शक्त्यनुसारेण सत्यां[illegible]प्रत्याम्नायकल्पनं न कर्त्तव्यं अनाहिताग्नितादोष
प्रायश्चित्तं तु प्रतिवर्षं चांद्रायणं चांद्रायणप्रत्याम्नायस्तु प्राजापत्यत्रयं तत्र प्राजापत्यप्रत्याम्नायस्तु अयु
तं गायत्रीजपः द्वादशब्राह्मणभोजनदानं गोदानं तदशक्तौ गोनिष्क्रयद्रव्यदानं गायत्र्याव्याहृतिभिः प्रणवेन
वासहस्रं तिलहोमः तीर्थयात्रोद्देशेन पञ्चांयोजनमात्रगमनं शुष्ककेशस्य द्वादशस्नानानि केषांचिन्मतेतु

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

७

स॰प्रा॰ २

द्वे कादशानी त्रिंशत्प्राजापत्यात्मकमेकं ब्दं ततः यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ।। केशानाश्रि
त्यतिष्ठंतितस्मात्केशान्वपाम्यहं ।। इतिश्मश्रूपपक्षकेशानखानिवापयित्वापलीप्याचाराविरुद्धंततःशुध्यर्थं
स्नात्वाद्वादशांगुलकाष्ठेनदंतान्शोधयेत् आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनो
देहिवनस्पते इतिदंतान्संशोध्य द्वादशगंडूषान्कृत्वाशुध्यर्थंस्नानंकु[illegible]र्यात् ततःशरीरशुध्यर्थंदशविध
स्नानानिकुर्यात् ।। त[illegible]त्रादौभस्मस्नानं ईशान[illegible]यनमःइतिशिरसि तत्पुरुषायनमइतिमुखे अघोरायन
मइतिहृदये वामदेवायनमइतिगुह्ये । सद्यो[illegible]जाताय[illegible]नमइतिपादयोः ओमितिसर्वांगे ततःजल
स्नानं आब्लिंगाभिः अथगोमयस्नानं अ[illegible]चरंतीनामोषधीनांवनेवने । तासामृषभप
त्नीनांपवित्रंकायशोधनं तन्मेरोगांश्चशोकांश्चनुद [illegible]गोमयसर्वदाशिरःप्रभृत्यंगानिविलिप्य ततःज
लस्नानं अथमृत्तिकास्नानं तत्रसूत्रंबौधायनीयं अथातोमृत्तिकास्नानविधिं व्याख्यास्यामो
ब्रह्मचारिगृहस्थवानप्रस्थपरिव्राजकानामश्वक्रांतेसहस्रपरमादेवीतिभूमिदूर्वेअभिमंत्र्योध्दृतासी
तितटाल्लोष्ठमुद्धृत्यकाडात्काडादितिद्वाभ्यांदूर्वामादायमृत्तिकेहनमेपापमितिदूर्वांल्लोष्ठेप्रतिष्ठाप्य श्रीगजा॰ २

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

3A

यतइंद्र भयामहे स्वस्तिदा स्वस्तिन इंद्रो वृद्धश्रवास्त्रातारमिंद्रं परं मृत्यो स्योना पृथिवीति षड्भिः प्रतिमं
त्रंप्रतिदिशं लोष्ठमुत्सृज्य गंधद्वारामिति लोष्ठमादायोदुत्यं जातवेदसमिति लोष्ठमादित्यं दर्शयित्वा श्रीर्मे
भजत्वलक्ष्मीर्मे नश्यत्विति शिरः प्रदक्षिणीकृत्य सहस्रशीर्षेति शिर आलिप्य विष्णुमुखा इति मुखमोजो
ग्रीवा इति ग्रीवां महाँ इंद्रो वज्रबाहुरिति बाहू सोमानं स्वरणमिति कुक्षी ब्रह्मज्ज्ञानमिति स्तनौ शरीरं य
ज्ञशमलमिति शरीरं नाभिर्मे चित्तं विज्ञानमिति नाभिं मा [illegible] पांतु मृत्युरिति कटी विष्णोरराटमसीति पृष्ठं व
रुणस्य स्कंभनमसीति मेढ्रं आनंदनंदावित्यां [illegible] रोज इत्यूरू जंघाभ्यामिति जंघे चरणं पवित्र
मिति चरणारविंदं विष्णु [illegible] स्त्रीति पदे तिहाभ्या [illegible] ल पादौ सज्जोषा इति दूर्वासहितं लोष्ठं शेषं शिर
सि निधाय हिरण्यशृंगमिति तीर्थसमीप [illegible] त्रान् आप ओषधयः संविस्या स्नानमभिषिंचे
दु [illegible] दकांजलिमादाय तां दिशं क्षिपति दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुरिति प्रथमं यो स्मान्द्वेष्टीति द्वितीयं यंच
वयं द्विष्म इति तृतीयं तीर्थमवगाह्यापो हिष्ठामयोभुव इति तिसृभिर्हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका इति चत
सृभिः पवमानः सुवर्जन इति चैतेनानुवाकेन मार्जयित्वेमं मे गंगे इति जलमालोड्य देवा [illegible] न्नृषीन्पितॄंश्च

Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

५ सर्वप्रायश्चित्तपूर्वांगत्वेनविहितंविष्णुपूजनंविष्णुश्राद्धंआद्यगोदानंचकरिष्ये ॥ ५
६ देशकालौसंकीर्त्यप्रायश्चित्तांगत्वेनविहितांविष्णुश्राद्धंकरिष्ये ॥ ६ ब्राह्मणपूजनं विष्णुश्राद्धेइदमामान्नंअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यं० ६

५ स० प्र० ३ तर्पयित्वाहतंवासःपरिधायशुचिःपूतोभवतीतिभवतीति ततःपंचगव्यस्नानानि गायत्र्यागोमूत्रस्नानं ॥
गंधद्वारामितिगोमयस्नानं आप्यायस्वेतिदुग्धस्नानं दधिक्राव्णइतिदधिस्नानं घृतंमिमिक्षिरइति
घृतस्नानं देवस्यत्वेतिकुशोदकस्नानं प्रतिस्नानंमध्येशुद्धोदकस्नानं स्त्रीणांतुसर्वाणिस्नाना
नितूष्णीं ततोनित्यस्नानविधिनास्नात्वास्नानांगं[illegible]तर्पणंकुर्यात् पत्नीस्नानमात्रं उत्तीर्या
रुद्विरा हतेवाससीपरिधायाचम्यगोमयोपलिप्ते[illegible]शुद्धस्थलेपश्चिमविश्यविष्णुश्राद्धंकुर्यात् [illegible] तत्रवि
ष्णुपूजनंषोडशोपचारैःकृत्वापापापहमहा[illegible]विष्णुप्री[illegible]त्यर्थंचतुरोब्राह्मणान्भोजयेत् तेभ्योदक्षिणां
चदद्यात् अथवाचत्वार्यामान्नानिनत्निष्क्र[illegible]यद्रव्यवादद्यात् इदंविष्णुश्राद्धं अनेनविष्णुश्राद्धे
नपापापहमहाविष्णुःप्रीयतांइत्युक्त्वा सा[illegible]द्गु[illegible]ण्यायविष्णुंस्मरेत् ततोगोदानं ७ ब्राह्मणंगां
चउक्तविधिनासंपूज्यगोपुच्छंब्राह्मणहस्तेदत्त्वा गवामंगेषुतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश यस्मात्तस्माच्छि
वंमेस्यादिहलोकेपरत्रचेतिमंत्रमुच्चार्यामुकगोत्रोत्पन्नायामुकशर्मणेब्राह्मणायइमांगांपापापहम श्रीगजा० ३
हाविष्णुप्रीत्यर्थंप्रायश्चित्तपूर्वांगत्वेनतुभ्यमहंसंप्रददेनममइतिवदेत् देवस्यत्वासवितुःप्र०
७ प्रायश्चित्तपूर्वांगत्वेनविहितंगोप्रदानंकरिष्ये ॥ ब्राह्मणंगांचसंपूज्य ॥ गवामंगेषु० पापापहमहावि ७
७ ष्णुप्रीत्यर्थं इदंगोनिष्क्रयद्रव्यंअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यं० ७

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. " Joint project of the

समस्तपापक्षयार्थं
२ सर्व
स्यर्थं प्रायश्चित्तांगत्वेन विहितं शाला प्रायश्चित्तक होमं कर्तुं स्थंडिलादिक करिष्ये ॥
२ होमं ब्रह्मकूर्च होमं न तंत्रेण करिष्ये ॥

रुद्रायगामितिप्रतिग्रहः कृतस्यगोदानस्यसांगतासिध्यर्थंकिंचिद्द्रव्यंदक्षिणात्वेनदद्यात् अथवागोनिष्क्र
यद्रव्यंवानेनैवमंत्रेणदद्यात् ततः स्वशाखोक्तविधिनाग्निंप्रतिष्ठाप्यपरिस्तीर्यपरिषिच्याज्यंसंस्कृत्य
दर्वीं संमृज्य पापापहमहाविष्णुदेवेनव्याहृतिभिः अष्टाविंशत्याज्याहुतीर्जुहुयात् ततोब्रह्मकूर्चवि
धिनापंचगव्यंकुर्यात् तत्रबौधायनेसूत्रं ब्रह्मकूर्चंप्रवक्ष्यामिकायशोधनमुत्तमं शूद्राणांभोज
नेभुक्तावेदानांविक्रयेतथा होमातिक्रमकाले तुपर्वहीनमसंस्कृतं एतेषांचैवशुध्यर्थंपंचग
व्यंप्रशस्यते कपिलाताम्रवर्णाश्वेतानीलातथाकृष्णा कपिलायाघृतंग्राह्यंताम्रवर्ण्याःपयं [illegible] ॥
स्मृतं श्वेतायास्तुदधिग्राह्यंनीलागोमूत्रकं कृष्णागोमयमुद्धरेत् गोमूत्रंतुपलंदद्यादंगुष्ठार्धंतु
गोमयं क्षीरंसप्तयवंदद्याद्दधिस्त्रिपलमुच्यते पलमेकंघृतं ग्राह्यंपलमेकंकुशोदकं गाय
त्र्यागृह्यगोमुत्रंगंधद्वारेचगोमयं आप्यायस्वेतिचक्षीरंदधिक्राव्णेतिवैदधिशुक्रमसिज्योति
रसितेजोसीत्याज्यंदेवस्यत्वेतिकुशोदकं आपोहिष्ठेतिमंथयेत् नदीप्रस्रवणेतीर्थेरहस्या

5

सर्व०प्रा०
४

निर्जनेदेशे यज्ञागारेगवांगोष्ठेदेवतायतनेषुच तत्रस्नात्वाशुचिर्भुत्वाशुक्लवासाजितेंद्रियः पालाशं
पद्मपत्रंवाताम्रभाजनमेवच औदुंबरमयंपात्रंश्रीवृक्षस्यतथैवच सप्तपत्राःशुभादर्भाअक्ष
तास्त्रैवसंयुताः तैरेवोद्धृत्यहोतव्यमग्नयेस्वाहासोमायस्वाहा इरावतीइदंविष्णुर्विष्णोर्नुकंमान
स्तोकेचगायत्रीब्रह्मजज्ञानमितितस्यचतुर्थ [illegible] त्वाप्रणवेनालोड्यप्रणवेनाभिमंत्र्यप्रणवे
नपिबेत्प्रणवेनतु ब्रह्मणानिर्मितास्त्येषः स[illegible]मकोद्विजः ऋषिभिर्वालखिल्यानांशौचा
र्थंसमुदाहृतः मासिमासिप्रयुंजानो विरजो[illegible]र्धमासेर्धमासेऋषिलोकमवाप्नोतिषड्रा
त्रेषड्रात्रेस्वर्गलोकमाप्नोतिसंवत्सरमहरहः[illegible]ब्रह्माधिगच्छति त्वगस्थिगतेर्मालिनेर्देहेतितिष्ठं
तिमानवाः ब्रह्मकूर्चोदहेत्सर्वंयथाअग्निरिवेंधनंयथाग्निरिवेंधनमितिप्रयोगः आचारवत्तं
त्रंआपूर्विकिंवा देशकालौसंकीर्त्यममसपत्नीकशरीरगतसकलकल्मषनाशनार्थंब्रह्मकूर्च
विधिनापंचगव्याशनंकरिष्ये उद्धनमाद्यग्निप्रतिष्ठापनांतंकृत्वान्वाधानंकुर्यात् श्रद्धएही

श्रीगणे०
४

5A

त्यादिनिविष्टमित्यंते पंचगव्यहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताः परिगृही० वैशेषिकप्रधानहोमेअग्निंपंचग
व्येनसोमंपंचगव्येनविष्णुंत्रिवारंपंच० रुद्रंपंच० सवितारंपंचग० ब्रह्माणंपंच० परमात्मानंपंच० उत्तरांगदे
वताइत्यादि पात्रासादनकालेदर्व्यासहसप्तपत्रान्यात्वाक्षतान् दर्भानाज्यस्थाल्यासहपलाशाद्य
न्यतमंपात्रंअंतेपृथक्पृथक्सादयेत् पात्रप्रोक्षणांते पालाशादिपात्रे पवित्रेनिधायगायत्र्यादिमं
त्रैः भस्मिन्पंचगव्यानिआनीयदेवस्यत्वेति पृथंकुशोदकं ततआपोहिष्ठेतिशलाकादिनामंथये
त् दर्वीनिष्टपनादि० आज्येनसहपंचगव्यस्यपर्यग्निकरणंकृत्वा सामान्यप्रधानांतंहुत्वानंत
रंप्रधानंसप्तपत्रैर्दर्भैरुस्थस्तैरेव जुहुयात् अग्नयेस्वाहा अग्नयइदं० सोमायस्वाहा सो
मायेदं० इरावतीधेनुमतीहिभूतंसूयवसिनीम० मभिलोभयूखैः स्वाहा विष्णवइदं० इदंविष्णुर्वि
चक्रमेत्रे० पांसुरस्वाहा विष्णवइदं विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचं० स्त्रेधोरुगायस्वाहा विष्णवइदं०
मानस्तोकेतनये० विधेमतेस्वाहा रुद्रायेदं० तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गो० प्रचोदयात्स्वाहा सवित्रइ०

6

स्यर्थंग्रंथग्रहणंकरिष्येकुरुष्वेसनुज्ञाता२

सर्व॰प्रा॰ ५ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसी॰ सतश्चयोनिमसतश्चविवस्वाहा ब्रह्मणइदं॰ ॐस्वाहा परमात्मनइदं॰
एतैर्मंत्रैः प्रणवाहृत्याश्चपंचगव्यचतुर्थभागंजुहुयात् ततोवारुण्यादिकर्मशेषंसमाप्यपंचगव्यंकु
तच्छेषंप्रणवेनालोड्यप्रणवेनाभिमंत्र्यप्रणवेनपात्रद्वयेकृत्वाब्राह्मणैरनुज्ञातौदंपतीपिबेतांप्रणवे
नतस्मिन्दिवसेपंचगव्याशिनावेवतिष्ठेतां अग्नौ[illegible]हविष्यान्नंवा इदंसर्वंनक्षत्रदर्शनेकर्त्तव्यं इतिपं
चगव्यं अनेनविधिनापूर्वांगंकृत्वासंकल[illegible]णोक्तप्रत्याम्नायेनप्रायश्चित्तमाचरेत् प्रा
यश्चित्तांतेउत्तरांगानिकुर्यात् व्याहृतिभि[illegible]होमः विष्णुश्राद्धंगोदानंचपूर्वोक्तविधिना
कुर्यात् इतिस्मृत्युक्तंसर्वप्रायश्चित्तं गो।[illegible]हिरण्याज्यवासोधान्यंगुडानिच रौप्यंल
वणमित्याहुर्दशदानान्यनुक्रमात्॥ खरेइत्युपनामगंगाधरेणालिखितं॥ शके १७०८ प श्रीगजा॰
राभवनामसंवत्सरेपौषकृष्णदशम्यांमंदवासरेइदंपुस्तकंसमाप्तं॥ श्रीकृष्णार्पण ५
मस्तु॥ छ ७॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)

दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८

Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com